

6. Психология семьи и больной ребенок : учебное пособие : хрестоматия. – СПб. : Речь, 2007. – 400 с.

7. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навчальний посібник / О. В. Безпалько. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 59 с.

8. Соціальна педагогіка : підручник / за ред. проф. А. Капської. – К., 2006. – С. 36.

Дата надходження до редакції: 28.10. 2014 р.

УДК 37.03:37.042:371.212.3

Наталія ПОЛИЦЯК,
завідувач кабінету редакційно-видавничої діяльності Рівненського ОІППО,
магістр культурології

Олена ДЕМЧУК,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри загальної психології та психодіагностики
Рівненського державного гуманітарного університету

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА АКАДЕМІЧНОЇ ОБДАРОВАНOSTІ ОСОБИСТОСТІ

У статті проаналізовано значення компетентності як особливої форми академічної обдарованості та важливої складової у моделях розвитку обдарованих дітей. Розмежовані поняття компетентності та академічної обдарованості.

Ключові слова: компетентність, самоактуалізація, життєтворчість особистості, академічна обдарованість.

В статті проаналізовано значення компетентності як особливої форми академічної обдарованості та важливої складової у моделях розвитку обдарованих дітей. Розмежовані поняття компетентності та академічної обдарованості.

Ключевые слова: компетентность, самоактуализация, жизнестворчество личности, академическая одаренность.

The article analyzes the importance of competence as a special form of academic talent and an important component in models of gifted children. Differentiated concepts competence and talented.

Key words: competence, selfactualization, life creativity personality, academic talented.

Постановка проблеми. Проблема компетентності особистості є досить популярною у різноманітних галузях наукових досліджень. З-поміж аспектів означеної проблеми найбільш розробленими є педагогічний, соціально-психологічний, філософський та соціологічний. Для більшості наукових досліджень характерний підхід до розуміння проблеми компетентності як особливої форми обдарованості. Проте, як випливає із сучасних наукових уявлень про об'єкт

дослідження, компетентність є системним утворенням, що інтегрує в собі складну взаємодію різнопорядкових параметрів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед психологічних напрямів розробки проблематики компетентності можна відзначити: концепцію життєвих прагнень (Ш. Бюлер); теорію тематичної структуралізації життя (К. Левін); теорію особистості як суб'єкта життя (С. Рубінштейн); концепцію саморозвитку особистості (Г. Костюк); теорії розвитку особистості протягом життя (О. Головаха, О. Кронік, Е. Anatarella, Т. Holmes, R. Rahe); психологію життєвого світу особистості (Т. Тигаренко); психологію життєвого шляху особистості (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Е. Еріксон, Г. Крайг, Л. Кулешова, Н. Логінова, М. Рибніков, С. Рубінштейн, Г. Томе та ін.); психологію часу особистості (К. Абульханова-Славська, Т. Березіна, О. Головаха, В. Ковальов, О. Кронік, Б. Цуканов, К. Левін, J. Nuttin, L. Frank); психологію автобіографічної пам'яті (В. Нуркова, В. Ross, E. Salamas); психологію людської долі (В. Дружинін, Л. Коган, В. Панок, Ж. Піаже, Л. Уманець, А. Bruhl, L. Sondi) та ін. [6].

Питання академічної обдарованості досліджували Д. Богоявленська, О. Буров, Л. Данилевич, В. Дружинін, Н. Лейтес, В. Онацький, В. Рафікова, В. Юркевич та інші. Варто відзначити, що вивчення академічної обдарованості в педагогічній психології пов'язане з дослідженнями научуваності, що були здійснені російськими (Б. Ананьєв, В. Дружинін, Н. Менчинська, З. Калмикова, А. Маркова, Н. Лейтес, М. Холодна та ін.) та українськими психологами (О. Власова, Г. Костюк та ін.). Під научуваністю

розуміють особливості мисленнєвої діяльності, що відіграють певну роль в успішності навчання.

Незважаючи на значну кількість досліджень в означеному напрямку, проблема діагностики та розвитку академічної обдарованості досі залишається недостатньо вивченою та обґрунтованою.

У зв'язку з цим **метою статті** є здійснення комплексного теоретико-методологічного аналізу сутності поняття компетентності особистості як особливої форми академічної обдарованості.

Виклад основного матеріалу. Категорія компетентності є однією із фундаментальних понять сучасної науки. Необхідно зазначити, що розуміння феномену людської компетентності розвивалося поступово, разом із накопиченням філософських та психологічних знань про людину та оточуючий її світ. Як зазначає І. Г. Тараненко, поняття «компетентність» знаходиться нині в епіцентрі світової думки, оскільки розкриває якісно нові перспективи і життєві результати освітньої діяльності. В основі концепції компетентності – ідея виховання компетентної людини, яка не лише володіє необхідними знаннями, високими моральними якостями та професіоналізмом, але й уміє діяти відповідно до ситуації, застосовуючи власний досвід та беручи на себе відповідальність за певну діяльність.

Водночас проблема обдарованості у наукових працях розглядалася лише в рамках педагогічної науки й лише останнім часом набула характеру психологічної проблеми. У наш час існує чимала кількість теорій та підходів до даної проблеми, але всі дослідники однак згодні в одному: обдарованість – це майбутнє, що залежить від правильно організації роботи з означеною категорією дітей.

На жаль, у нашій країні система освіти на даному етапі не адаптована до навчання та виховання обдарованих. У зв'язку з цим досить часто втрачається відповідний момент і діти не мають можливості розвивати свої здібності.

Тривалий час обдарованість асоціювалася винятково з високими інтелектуальними здібностями людини. Згодом сфера прояву людської обдарованості стала розширюватися та крім інтелектуальної набули також вжитку академічна, творча, соціальна, рухова та інші її види. Проте в основному дослідники зосереджують свою увагу на вивченні інтелектуальної та творчої обдарованості.

Аналізуючи результати останніх досліджень, можна зробити висновок, що питання прояву академічної обдарованості є недостатньо вивченим. Крім того, досі не існує однозначного підходу до розуміння даного виду обдарованості, немає чіткого розмежування академічної та інтелектуальної обдарованості, критеріїв їх діагностики. Так, Г. Тарасова не виокремлює академічну та інтелектуальну обдарованість, використовуючи лише термін «академічна» як один із проявів розумової обдарованості [6].

Як зазначає В. Юркевич, такі види обдарованості як інтелектуальна та академічна легко впізнавані педагогами. Характеризуючи академічну обдарованість, дослідниця відзначає, що «... при цьому виді обдарованості досить високий інтелект теж має місце, однак на перший план висуваються особливі здібності саме до навчання. Учні даного виду обдарованості, насамперед, вміють блискуче засвоювати, тобто вчитися. Особливості їх пізнавальної сфери

– мислення, пам'яті, уваги, деякі особливості їх мотивації такі, що роблять вчення для них досить легким і в ряді випадків приємним ... Академічно обдаровані школярі – це завжди генії саме вчення, це зазвичай блискучі професіонали шкільної, а потім і студентської праці, чудові майстри швидкого, міцного та якісного засвоєння» [8].

На сучасному етапі виділено два види академічної обдарованості:

- учні з широкою здатністю до навчання, що легко засвоюють будь-яку діяльність, виявляють помітні успіхи з усіх шкільних предметів;

- учні, у яких високі здібності до засвоєння проявляються лише в одній або декількох споріднених галузях діяльності (наприклад, діти з академічними здібностями до точних наук).

Традиційно педагогічна діагностика академічної обдарованості зводиться до оцінювання навчальних досягнень учнів, які регламентуються нормативними документами Міністерства освіти і науки України. У той же час уміння вчитися є однією з ключових компетентностей, що включає не лише знання, вміння і навички, але й ціннісне ставлення учнів до навчальної діяльності. Саме ціннісне ставлення школярів до навчання є одним із вагомих критеріїв їх академічної обдарованості.

Т. Веблен уважав, що тільки інтелектуальна еліта спроможна ініціювати системні позитивні зрушення в суспільно-економічному та духовному розвитку суспільства. У зв'язку з цим з'являється розуміння необхідності цілеспрямованого «виращування», зміцнення інтелектуального потенціалу нації. Як свідчить досвід розвинених країн, найефективнішим на цьому шляху є підхід, що передбачає виявлення академічно обдарованих учнів і створення для них спеціальної системи освіти. При цьому складовими «формули успіху» у вихованні академічно обдарованих учнів є: примат розуму й здібностей над походженням, майновим і соціальним станом; створення системи пошуку та відбору академічно обдарованих учнів, мережі спеціальних класів для їх навчання і виховання; формування системи підготовки і перепідготовки фахівців; належне фінансування за рахунок як бюджетних, так і позабюджетних джерел; створення як на державних, так і громадських засадах спеціальних структур із питань роботи з обдарованими учнями.

Навчання академічно здібних і обдарованих учнів основної школи повинно здійснюватися відповідно до таких вимог: відбуватись у зоні найближчого розвитку; під час навчання мають створюватися ситуації успіху та вільного вибору, забезпечуватись умови для співпраці, співтворчості вихованців та їх спілкування з дорослими, обдарованими в певній науковій галузі. Крім того, важливо, щоб до процесу викладання були залучені внутрішньомотивовані наставники [1].

Зміст освіти академічно здібних і обдарованих учнів основної школи повинен конструюватися з використанням чотирьох стратегій навчання – збагачення, поглиблення, прискорення та проблематизації.

Працюючи з обдарованими, не варто забувати про їх особливості та нав'язувати власні рішення. Завданням батьків, педагогів, вихователів та психологів є підтримка дітей у потрібну хвилину, розуміння та допомога у ситуаціях, які цього потребують [7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Аналізуючи сучасні трактування обдарованості та підходи до виховання обдарованих дітей, ми дійшли висновку, що важливою складовою у моделях розвитку їх особистості є компетентність.

У перекладі з латинської *competens* – означає належний, відповідний, тобто компетентність – це здатність до розв’язання широкого кола проблем у певній галузі, що ґрунтується на здібностях, досвіді й знаннях людини [5].

Лише компетентних, талановитих і мудрих можна вважати обдарованими, оскільки критеріями їх ідентифікації є реальні інтелектуальні досягнення в умовах природної життєдіяльності. Феномен «компетентність» – це перший ступінь, феномен «талант» – другий, а «мудрість» – третій ступінь у становленні обдарованості особистості. Усі ці феномени взаємопов’язані за психологічними механізмами: компетентні люди – талановиті й мудрі у «своїй» сфері діяльності, у свою чергу, талановиті – компетентні та мудрі в тому, що стосується пізнання природи об’єктивного світу, а мудрі люди – компетентні й талановиті в оцінюванні та прогнозуванні соціальної дійсності. Кожен із цих феноменів – наслідок тривалого процесу, сформованого на основі вражень, подій, роздумів тощо. У зв’язку з цим основні зусилля варто спрямовувати не на виявлення обдарованих дітей та підлітків, а на створення умов для прояву та становлення їх можливої обдарованості.

Висновок. Отже, системний опис компетентності особистості як особливої форми академічної обдарованості особистості є системою здатностей, що забезпечують особистості можливість оптимально здійснювати свою життєдіяльність в усіх її формах (пізнанні, спілкуванні, особистих відносинах) та сферах (економічній, соціальній, політичній, культурній та побутовій).

1. Наказ МОН України «Про затвердження Концепції розвитку науково-педагогічного проекту «Інтелект України» [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://intellect-ukraine.org/>.

2. Дробот Л. Життєва компетентність / Л. Дробот // Інновації освітньої технології в професійно-трудовому навчанні учнів спеціальних загальноосвітніх шкіл: підходи, концепції, досвід : матеріали наук.-практ. конф. – Київ : Освіта, 2003. – № 27. – 11–18 червня. – С. 8–9.

3. Єрмаков І. Феномен компетентнісно спрямованої освіти / І. Єрмаков, І. Погоріла // Компетентнісна освіта – від теорії до практики. – К. : Плеяда, 2005. – С. 53–58.

4. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики : наук.- метод. посіб. / за ред. І. Г. Єрмакова. – Запоріжжя : Центріон, 2005. – 640 с.

5. Занюк С. С. Поняття компетентності в контексті саморозвитку особистості: аналіз проблеми / С. С. Занюк // Психологічні перспективи. – Київ, 2003. – Вип. 4. – С. 107–112.

6. Круковська І. М. До проблеми визначення видів обдарованості / І. М. Круковська // Інтелектуальна, академічна та творча обдарованість: спільне і відмінне : матеріали «круглого столу». – Київ, 2012. – С. 6–9.

7. Марінушкіна О. С. Організація роботи з обдарованими дітьми в закладах освіти / О. С. Марінушкіна, Г. В. Шубіна. – Харків : Тріада+, 2008. – 144 с.

8. Юркевич В. С. Одаренный ребенок. Иллюзии и реальность / В. С. Юркевич. – М. : Просвещение, 2000. – 136 с.

Дата надходження до редакції: 10. 09. 2014 р.

УДК 371.133

Олена СОКУРЕНКО,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології,
педагогіки та менеджменту освіти
Миколаївського ОППО,
завідувач Миколаївського регіонального центру
Інституту обдарованої дитини НАПН України

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ УЧНЯМИ

У статті аналізуються поняття готовності вчителя до роботи з обдарованими учнями та професійно-педагогічної компетентності. Визначаються мета, завдання, зміст, очікувані результати, форми та методи підготовки вчителів до роботи з означеною категорією дітей.

Ключові слова: післядипломна педагогічна освіта, освітнє середовище, безперервне професійне самовдосконалення, обдаровані діти.

В статтє анализируются понятия готовности учителя к работе с одаренными учениками и профессионально-педагогической компетентности. Формулируются цель, задачи, содержание, ожидаемые результаты, формы и методы подготовки учителей к работе с названной категорией детей.

Ключевые слова: послєдипломное педагогическое образование, образовательная среда, непрерывное профессиональное самосовершенствование, одаренные дети.